

LEFAPHA LA THUTO LA GAUTENG
DITLHATLHOBO TSA MAKGAOLAKGANG

FEB / MAR 2006

SETSWANA PUO YA NTLHA
SEEMOGODIMO
(Pampiri ya Ntlha)

NAKO: 2½

MADUO: 100

DITAOLO:

- Pampiri e, e arotswe ka dikarolo tse tharo A, B le C
 - Araba dipotso go tswa mo dikarolong di le tharo
 - Tlhaloganyana potso pele o e araba
 - Rulaganya tiro ya gago sentle
-
-

KAROLO YA A

TEKATLHALOGANYO

POTSO 1

Mookamedi wa kolo sa Ideni e ne e le monnaa bidiwa Madolo ka mangole a ne a mo eteletse pele jaaka a pitse e tswa lobelong. Ideni a ikana ka ene; go se pharologanyo fa gare ga Madolo le 'kolo sa gagwe. Ga se baokamedi ba bantsi ba ba nang le gone go manega botho jwa bone mo dikolongtsa bone, gore go bonale e kete dikolo tsa bone ga di ka ke tsa tswela pele kwa ntle ga bone. Madolo e ne e le mongwe wa baokamedi ba ba tlhotlheletsang mongwe le mongwe gore a gwalalele dinaledi. "Kolo sa gagwe se tumile ka ntlha ya barutntshi ba o ba rutileng.

Fa Modise a boa kwa Gautenga fitlhela lokwalo lwa Natala lo bolela gore go batlega basimane ba Ideni. Ya re a botsa gore rraagwemogob o lemogileng kwa Natala, a mo araba ka gore, "Thuto e tswa Natala, bongaka bo tswa Bopedi".

A se ke a itse gore e rile a sena go ya Gautengga tla malomaagwe Pitso wa Seboloki. Ya re a utlwa monnamogob a re o romela Modise Bopedi, a di latola. A bolela gore kwa Mangaung batsadi ba romela bana Natala' mme barutegi ba ba tumileng, ke gore ba ba tswela pele, ba tswa Natala, "Monnamogolo, thuto ga e lekane, fela jaaka bongaka bo sa lekane", a bua a sunetsa motsoko wa dinko a o tshwere ka kgonojwe le wa bosupa, a gadimaka go bona gore a ba a mmona.

Monnamogolo a leka go tsetsepela. "Nyaya, ngwanaka, thuto le bongaka di tswa felo gongwe le gongwe". Mangaung a tshega a ba itshwara dikgopo. "Monnamogolo, se mpolae! Ha-ha-ha! Thuto le bongaka ..." a iphimola dikeledi, e kete o ikotlhaela setshego sa gagwe. A sokasoka lonaka lwa motsoko a ise a o kgokgothele mo seatleng. A sunetsa a pelekanya matlho. "Ga ke itse gore o tshegang, gonne kgatsele le maši di tswa mo theleng e le yosi. Mangaung a ingwaya tlhogo; ntekwane a sa ntse a akanya gore o tla tswa jang mo seretseng. Ya re a araba a re, "Monnamogolo, a re se balabadisane mabala a kgaka. Modise ke morwao, mme o gakologelwe gore montsamaisabosigo ke mo leboga bo sele. A bua a nanoga.

Monyaise, D.P.S. – Omphile Umphi Modise

- 1.1 Mogokgo wa sekolo sa Ideni ke mang? Le gone goreng a ne a filwe leina leo? Se kwalolole go tswa mo temaneng fela tlhalosa ka mafoko a gago. (2)
- 1.2 Goreng tota mogokgo a ne a rata sekolo sa gagwe? Tota moonno wa sone ke eng? (4)
- 1.3 Ke eng se se dirileng gore Ideni e tume? (2)
- 1.4 Ke ka ntlha ya eng fa Modise a ne a tshwanetse go ya kwa Natala? (2)
- 1.5 Ke porofentshe efe e e itsegeng ka go alosa dingaka? (2)
- 1.6
 - 1.6.1 Neela lebaka le le tlhagisitsweng ke Monnamogolo leo le setlegang ntlha ya thuto le bongaka. (2)
 - 1.6.2 Go ya ka Monnamogolo barutegi ba ba tumileng ba alogile kwa kae? (2)
- 1.7 Goreng tota malomaagwe Modise a ne a gana thomelo ya motlogoloagwe kwa Bopedi? (2)
- 1.8 Ke eng se Monnamogolo a se ratang e bile se mo tlhatswa pelo fa a se dira? (2)
- 1.9 Neela lebaka le le dirileng gore Mangaung a se ke a balabadisana le monnamogolo? (2)
- 1.10 Tlhalosa dipolelo tse di latelang go ya ka temana:
 - 1.10.1 Go latola. (2)
 - 1.10.2 Go tsetsepela. (2)
 - 1.10.3 Montsamaisabosigo ke mo leboga bo sele. (2)
 - 1.10.4 Kgatsele le maši di tswa mo theleng e le yosi. (2)

MADUO A KAROLO YA A: [30]

KAROLO YA B
TSHOSOBANYO

POTSO 2

Buisa temana e e latelang mme o e sosobanye ka temana ya dintlha di le LESOME. O tshwanetse go netefatsa gore bokao bo se fetoge.

Segwete (mmaagwe Motsu) o ne a laya ngwana wa gagwe ka gore: "Motsu ngwanaka, o reetse ka tsebe tse pedi o utlwe se ke tla se go bolelelang. E se ka ya be ya re le fa o ka re ka motlha mongwe wa ja wa kgora, wa tlhapelwa wabe wa thelelwa ke loleme, wa bolelela ope kang e ke tlileng go e go bolelela. Kana fa e ka re tsatsi lengwe wa dira gore mmutla o rothe madi nka swa loso lwa diatla. Ke letlhapa le legolo fa go ka itse mongwe tsela e o tsetsweng ka yona. Monna yo o go tsetseng ke motho yo mogolo gonne rraagwe ke rangwane a kgosi mme e ka nna letlhapa mo go mongwe le mongwe wa ntlo ya bogosi go utlwa gore ke go tsetse le monna yo. Fa go ka utlwala go tla itsege gore ke nna ke boletseng gore ke go tsetse le mang gonne Setswana sa re ngwana o itsiwe ke mmaagwe. Go riana ke gore ga go ope yo o itseng monna yo o go tsetseng fa e se nna fela. Monna yo o go tsetseng o bidiwa Goitsemanang".

Motsu a botsa a re: "A o raya Goitsemanang wa mohumi, wa meraka e e kwa Dinare?" Mmaagwe a re "Ee, mme ke ene rraago yoo". Motsu a re "Ruri ke a dumela mma, le gona ke ntse ke gagamadiwa ke mokgwa o monna yo a leng molemo mo go nna ka ona. O rile ngwaga o o fetileng a tsena fa a na le batho ba gagwe ba pagame dipitse. E rile fela fa a fologa mo pitseng ya gagwe ka itlhaganela ka tsaya pitse mo go ene ka e belesolola mme ka e goga ka e omisa sethitho. E rile fa se sena go oma, ka e gona, ka e lesa ya tsamaya. O ne a mpitsa mme a feta a mpotsa gore ke ngwana wa ga mang. Ke ne ka mo raya ka re ke ngwana wa ga Segwete. O ne a mpitsa a re ke tle go dumela mme o ne a ntshwara ka letsogo, a nteba mo matlhong, a mpotsa gore a wena mme ga o ise o mpolelele gore ire ke mang mme ka mo raya ka re o ntheile wa re ga ke na re".

"O rile gape maloba a feta fa mme a tlhaga a ntsholetse kobo le diaparo tse dingwe. O ne a mpiletsa fa thoko mme a feta a nthaya a re ke se ka ka bolelela ope gore dilo tse ke di filwe ke mang. Jaanong ke a di go bolelela gonne le wena o ne o mpolelela sephiri se segolo. Ke a dumela o tla tshola sephiri se ka mokgwa o o kopileng gore ke tshole se o nerg o se mpolelela ka ona. E rile fa ba tloga ba tsamaya, mongwe wa bathanka ba gagwe a mmotsa gore ke ngwana wa ga mang mme a mo raya a re ke ngwana wa Mosarwa mongwe wa Masarwa a ga Gabatlwaelwe.

Leseyane, P. Moremogolo wa motho ts. 19-20)

MADUO A KAROLO YA B: [10]

KAROLO YA C
TIRISO YA PUO

POTSO 3

Temana ke eo, e buise mme morago o arabe dipotso tse di latelang:

Kgosi ya digela mafoko. “Bakwena, rre Metsing o re bileditse mafoko a magatwe; jaanong ka a re tlhodisitse fa motshegare otlhe, ga ke itse gore o apeile eng. Kana o ikatlotse a re ke ena mogami mo mafokong a, rona re bakotedi fela; le fa e kete re kotela magogorwane. Rra o jesang malalediwa a gago?” Lekgotla la duma. “Sengkang namanyane mo dinamanyaneng tsa ga rre Metsing lo digele lo role.” Ga ema monna mongweyo o neng a ntse a kokometse kwa motsheo ga loobo, a sa rakanye matlho le ope. Banna ba gadima ka mabetwa-e-pelo, dikgopob di le mo namanyaneng ya ga Tukisang. Ka seemo a le mokhutshwane, a le dikeletsana, gangwe le gape a thiba legodi le le bonwang ke ena a le esi. Kgosi ya itshwara e le gaufi go mo gagautha gore a nne fa fatshe, mafoko a fedile. E sa itse sentle gore a ke motho wa yone, kgotsa ke moeng, ka mo dipitsong tsotlhe o ne a serka phatlha e e kwa motsheo a itshuba gone go fithela pitso e tswa. Kgosi ya fapaana le ene. “Kana rre ke mang” Ga ke tshware sentle gore o mang.”

Bogosi Kupe – D.P.S. Monyaise

- 3.1 Nopola dipolelo tse mo go tsona **leemedi** le dirisitsweng jaana?
Letlhalosi la kopanelo. 1 x 2 = (2)
- 3.2 Dirisa **maemedi** a a latelang mo dipolelong tsa gago tse di tlhabosang
- 3.2.1 Ena
3.2.2 rona (4)
- 3.3 Bolela gore maina a a ntshofaditsweng mo dipolelong tse di latelang a dirisitswe jang?
- 3.3.1 **Banna** ba gadima ka mabetwa-e-pelo.
3.3.2 Dikgopolo di le mo namanyaneng ya ga **Tukisang**.
3.3.3 E sa itse gore a ke motho wa yone kgotsa ke **moeng**. 3 x 1 = (3)
- 3.4 Neela maina a ditlhongwa tsa **madiri** mo dipolelong tse di latelang:
- 3.4.1 A nne fa fatshe mafoko a fedile.
3.4.2 Ga re itse gore a a sa ntseng a ka buiwa ke afe.
3.4.3 Kgosi ya kgakgauthana le bona. 3 x 1 = (3)
- 3.5 **Nyenyefatso** mo leineng namanyane e dirisitswe go kaya ngotlo / bonnye. Dirisa leina namanyane go supa tse di latelang:
- 3.5.1 Kutlwelobotlhoko
3.5.2 Lerato 2 x 2 = (4)
- 3.6 Nopola **matlhopi** a MABEDI o bo o a dirise mo dipolelong tsa gago tse o di itlhametseng. 2 x 2 = (4)

- 3.7 Dirisa **makgethi** a a latelang mo dipolelong tsa gago tse di tlabosang:
- 3.7.1 Mongwe
3.7.2 Ope 2 x 2 = (4)
- 3.8 Fa letlhaodi le dirisiwa kwa ntle ga leina mo polelong, leina le a bo le tllalogangwa. Dirisa letlhaodi **yo mokhutshwane** mo dipolelong jaana.
- 3.8.1 Fa pele ga leina – go gatelela
3.8.2 Fa morago ga leina 2 x 2 = (4)
- 3.9 Dirisa **mabotsi** a a latelang mo dipolelong tse o di itlhametseng:
- 3.9.1 Afe?
3.9.2 Mang? 2 x 2 = (4)
- 3.10 Tlhama dipolelo tse di tlabosang ka mafoko a a latelang go supa bokao jo bo farologaneng le jo bo mo temaneng:
- 3.10.1 Thiba
3.10.2 Phatlha 2 x 2 = (4)
- 3.11 Neela tllaloso ya maele a a latelang:
- 3.11.1 Go kgakgautha motho.
3.11.2 Go gadima ka mabetwa-e-pelo. 2 x 2 = (4)
- [40]**

POTSO 4

- 4.1 Temana e e latelang e na le diphoso tsa mopeleto, matshwao a puiso, le ditlhaka tse dikgolo. E siamise mme morago o e kwalolole. O se ke wa lebala go thalela ditshiamiso tsa gago:
- setlhaketlhake sa madagaskara se tllasetswe ke pula ya dikgogola jaaka ba agisane le rona mo aferika borwa go rometswe difoufani di le nne tsa sesole gore di ye go thusa batho ba ba mo mathateng. Setswana sa re' mantlo go sa mabapi. **[10]**
- 4.2 Dipolelo tse di latelang di tllakatllhakane, ga di na bokao. Rulaganya mafoko a polelo nngwe le nngwe gore e nne le bokao bo bo tllaloganyegang:
- 4.2.1 O, thokolo, Monnamogolo, yo moleele, ragile.
4.2.2 Dintswa, botlhoko, di, mo, jang, lomile.
4.2.3 Dikgomo, disa, o, tsa, Modise, ga, malome.
4.2.4 Leleng, swela, ngwana, sa o, yo, o, tharing.
4.2.5 Otlhaiwa, utllweng, ba, sa, ba, ba tlla, batho, botlhoko. **[10]**

MADUO A KAROLO YA C: [60]

PALOGOTLHE: 100